

פרשת תצוה

והיה על מצחו תמיד (כח, לח)

שויתי ה' לנגדי תמיד

בגמרא (יומא ז:) למדו מציץ הקודש, שאסור להסיח דעת מהתפילין, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה על מצחו "תמיד" שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. ולפיכך אמרין התם: "חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה".

הרי לנו דמתיבת "תמיד" למדנו, שאין להסיח דעת כלל, הן בציצית הן בתפילין. ופשט הדברים משמע דהוא דאורייתא. ולכאורה כן דעת הרמב"ם בהלכות תפילין (פ"ד הי"ד). אבל התוספות (יומא ח.) כתבו דאינו קל וחומר גמור דאורייתא, כי יש לפרוך מה לציץ שכן השם בגלוי. אלא הוא דרבנן. וע' מה שכתב בזה הרב תורה תמימה כאן (אות כו).

והנה הקשו התוספות ישנים (יומא ח.): למה לי טעמא דאסור לישון עם התפילין שמא יפיח (ע' שבת מט.), תיפוק לי משום שמסיח דעתו. ותירצו, וי"ל דהיינו נמי טעמא דהיסח הדעת דהכא (כלומר הפחה היינו כלל היסח הדעת). אי נמי, אמר הר"ר אלחנן דטעמא דהיסח הדעת לא שייך אלא כשהוא ניעור. עכ"ל. והנה הרא"ש (ברכות פ"ג סימן כח) כתב לתרץ למה שינת עראי מותרת בתפילין (סוכה כו.) והלא מסיח דעת. ותירץ, וי"ל דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשהוא מתנמנם אין כאן היסח הדעת, כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש. עכ"ל. והובא בבית יוסף (סימן מד.) ויוצא חידוש גדול, שא"צ לזכור את התפילין, רק העיקר שלא יהא בקלות ראש.

ואולם, צריך ביאור הלא כשלמדנו מתיבת "תמיד" משמע דהעיקר הוא שיזכור, כדדריש "על מצחו תמיד". וא"כ כל שאינו זוכרו הרי אין כאן תמיד, הן לתירוץ רבנו אלחנן הן לתירוץ הרא"ש. ובשלמא לתירוץ רבנו אלחנן י"ל, דכשהוא ישן הוי כפטור מן המצוה וכאילו אינו עליו. אבל לתירוץ הרא"ש שסובר דכל שאינו קלות ראש, אין אסור. הלא עכ"פ אינו זוכרו.

ונראה לומר בעה"י דבר חדש: דאם בתחילה כשמניח זוכרו, (וכך הוא מן הסתם, שהרי מברך עליו להניח תפילין ומנשקם), וגם זוכרו בסוף טרם חולצם, אע"פ שבאמצע אינו זוכרו, בכל זאת זה נקרא תמיד. תדע, דהרי אדם מתפלל עם התפילין, ובשעת התפלה הרי כונתו על "תיבות התפלה". ובהכרח, כשהוא מכין על התפלה שמתפלל, אינו יכול לכוין על "התפילין". ואיך יתכן "תמיד" בתפילין. אשר על כן צריך לומר, דכוין ד"תחילתו וסופו" בכונה הרי הכל בכונה. וראיה לזה ממנחות (דף צט:) דאמרין: אמר רבי אמי מדבריו של רבי יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד "שחרית", ופרק אחד "ערבית", קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפריך". ע"ש. וע' בלחם משנה (פ"א מהל' ת"ת ה"ח) ובשו"ת תורה לשמה (סימן י) ובשיטה מקובצת (מנחות לו:).

ומכל האמור נלמד זאת לענין "שויתי ה' לנגדי תמיד", שאם זוכר את ה' ואח"כ שוכח אך אח"כ נזכר, הרי התחלה וסוף עושה כאילו "תמיד" חשב בו יתברך, וכן הלאה כל שעה ושעה במהלך היממה. וה' יזכנו אמן.

מקור: הרב אלעזר רז שליט"א

פרשת תצוה